

Alfr. Bergström

J. C. H.

UTSIKT AF STOCKHOLM FRÅN BREDABLICK.

MÄLARDROTTNINGEN

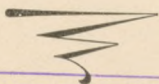
EN SKILDRING AF SVERIGES HUFVUDSTAD
OCH DESS OMGIFNINGAR

AF

GEORG NORDENSVAN.

MINIATYRUPPLAGA

MED MER ÄN 100 ILLUSTRATIONER.

STOCKHOLMS STADSBIBLIOTEK
HUVUDBIBLIOTEKET Sveavägen 73

HB

Maa

Ex.

2

STOCKHOLM
FAHLCRANTZ & Co.

Ncaaf.

Illustrationerna

i Mälardrottningens miniatyruupplaga

äro utförda

efter teckningar af

V. ANDRÉN, ALFR. BERGSTRÖM, EDV. FORSSTRÖM, ROB. HAGLUND,
F. HERNLUND, E. HEURLIN, C. V. JAENSSON, JOHN KINDBORG,
D. LJUNGDAHL, SEVERIN NILSON och C. SCHUBERTH

samt efter fotografier af

Justus Cederquist, L. Larsson, Bengt Orling, C. Planting-Bergloo,
V. Wolfenstein m. fl.

Ex. 2

STOCKHOLM

IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI, 1897.

Stockholm.

Som detta arbetes titel angifver, utgör det en fickupplaga af det i fjor utkomna planschverket »Mälardrottningen».

Af de 350 illustrationer, nämnda verk innehåller, äro i denna upplaga införda mer än 100 — flertalet af dem i starkt förminskad skala — och dess text är här betydligt sammanträngd. Den som önskar veta mera om Stockholm än hvad denna kortfattade och delvis mycket summariska framställning kan innehålla, finner i »Mälardrottningens» stora upplaga en del uppgifter om stadens historia, om dess utseende under förflutna tider, om dess äldre och yngre byggnader af betydelse. Miniaturupplagan inskränker sig till att i helt flyktiga drag skildra hufvudstadens *nuvarande* utseende och att påpeka dess förnämsta sevärdheter.

* * *

Stockholms härliga läge har ofta blifvit prisadt och besjunget. Det är detta läge, som ger staden dess grundkaraktär. Byggd på holmar, på bergsbranter, på stränder, på kuperad mark, erbjuder staden hvart man ser omväxlande och måleriska utsikter. Den är omgifven af en leende täck natur, med gröna slätter, dungar af löfträd, här och hvar brutna af barrskogens mörkare toner, och öfver allt genomskuren af klarblå vattendrag. Vester om stadens medelpunkt breder sig Mälaren med dess hundratals holmar, åt öster vaktas inloppet från hafssidan af en arkipelag af skär och öar, större och smärre.

Vid den korta ström, där insjön Mälaren forsar ut i Saltsjön, uppstod redan i forntiden ett litet samhälle, bestående hufvudsakligen af jägare och fiskare. På 1200-talet fick detta samhälle stadsprivilegier af Birger Jarl. Staden, hvars hufvuduppgift från början var att utgöra ett lås för Mälaren med dess

städer och dess bördiga omgifvande nejder, blef af stor betydelse för dessa bygders försvar. Den blef därför starkt befästad. Den blef snart den mest betydande stad i riket, dess själfskrifna hufvudstad.

Dess namn Stockholm öfversattes med »holmen i strömmen» eller enligt andra uppgifter med Stäkeholm, hvilket betyder en medelst pålverk skyddad holme. Namnet Stockholm tillägges först den största af de holmar, som nu förenade utgöra Helgeandsholmen.

— — —
Stockholm är en *gammal* stad, en stad med anor från sex århundraden tillbaka, med en mängd historiska minnen och en hel del minnesmärken från gamla och nyare tider.

Men Stockholm vill framför allt vara en *modern* stad. Den hyser i själfva verket föga vördnad för det från fäderna ärfda. Den rifver hållre ner de gamla byggnaderna än den underhåller dem. Stockholm klär sig gärna efter nyaste modejournal, vill snarare vara en prydlig och korrekt än en karaktärsfull och originel stad. Dess folkmängd har växt ofantligt under de nu senast förflutna årtiondena, och staden har samtidigt utvidgat sig uppåt land i alla väderstreck. Ett helt nytt Stockholm omgifver nu det gamla och har äfven trängt sig in i det gamla snart sagdt öfver allt, rifvande ned det goda likasom det dåliga och långt ifrån alltid ersättande det utdömda med något bättre.

Stockholm har för närvarande karaktären af en stad under omdaning, af en egendomlig blandning af gammalt och nytt, som ej alltid passar rätt i hop, därför att det nya ofta nog är tilltaget i helt andra mått och har ett helt annat skaplynne än det gamla.

Det nya Stockholm har breda, stela, korrekta gator och mer och mindre solida byggnader, hvilkas tillkomsttid man oftast kan läsa i deras yttre. Det har väl underhållna planteringar med dyrbara blomsteranläggningar och stora nyanlagda folkparker flerstädes i utkanterna på förut kala bergshöjder.

Det har ångspårvagnar, elektriska spårvagnar och nutidens alla bekvämligheter. Det har elevatorer upp till höjderna på södra mäljarstranden och tunnlar genom bergen för järnvägar och fotgängare. Det har i förhållande till folkmängden flera telefoner än någon annan stad i hela världen.

Stockholmarna ha vunnit rykte som en sällskaplig, tillgänglig och lefnadsglad människoras. Den typiske stockhol-

»Staden» från Katarinahissen.

maren vistas gärna utomhus och anser att penningen är till för att cirkulera, ej för att läggas på hög och sparas. »Guld-krogarna», restauranter och kafélokaler, utstyrda med lysande prakt, äro typiska för Stockholm, kafélifvet har på de senare åren där antagit större proportioner än någonsin förut. Musik hör oundgängligen till ett större stockholmskt kafé. Det såg en tid ut som skulle ett dylikt ej håller kunna existera utan varieté — men de dagarna tyckas nu lyckligtvis vara öfver, sedan skärpta lagar angående varietéväsendet blifvit fastställda.

Sommartiden flyttar stockholmaren, om kassan tillåter, ut till landet. Rundt alla vattendrag i stadens närhet äro sommarvillor strödda ut på stränder och holmar. Den i staden boende har de många utvårdshusen att tillgå — från Djursholm i norr till Saltsjöbaden i sydost — och underklassen drager på söndagsmorgonen med matkorg och godt lynne ut i backarna vid Uggleviken eller bortåt Sickla djurgård.

Hvad främlingen i första rummet framhåller, när han återgifver sina intryck af Stockholm, det är stadens läge, den omvexling, de öfverraskningar, de dekorationsförändringar, en rundfart genom staden erbjude, det är färderna sjöledes till den ena täcka platsen utanför staden efter den andra, det är de omsorgsfullt skötta parkerna, det är de stora kaféerna med deras gratismusik och utelifvet däromkring i de ljusa sommarkvällarna, det är Skansen med dess präktiga läge och dess intresseväckande samlingar. — och ej minst den *idé*, som legat till grund för den storslagna anläggningen — det är först och sist vår täcka och behagfulla, omvexlande natur, som helst bör ses vid midsommartid eller när snön täcker marken och isarna ligga och vintersporten är i gång på sjö eller i skog och backar.

Stockholms mångbesungna omgifningar erbjuda ej blott idylliska insjöar, hagar och lundar, fjärdar och öar, ej blott utvårdshus, små badorter och villastäder, de erbjuda också minnen i mängd. Det är en gammal historisk bygd, som omger hufvudstaden. Rundt om Stockholm ligga gamla gods, af hvilka många funnos redan under medeltiden och af hvilka flera spelat en roll i landets historia. Flera af dessa gamla magnatgods ha ståtliga byggnader, oftast från landets stormaktstid, mer än ett af dem förvarar betydande konstskatter, arkiv, bibliotek, samlingar af olika slag. De kungliga lust-

slotten i stockholmstrakten med deras alltid natursköna läge, deras ofta lika praktfulla som stilfulla inredning, deras rikhaltiga konstsamlingar, deras präktiga parker, bidraga ock till karaktären af Stockholms omgifningar — liksom å andra sidan de moderna anläggningarna Saltsjöbaden, Vaxholm, Djursholm göra. Den lustresande har att välja mellan det gamla och det ultramoderna.

Under Sveriges stormaktstid var Stockholm ingen stor stad efter nutidens sätt att se. Den hade år 1635 ej mer än 16,000 invånare. Ännu år 1800 uppgick stadens befolkning till endast 75,500. År 1856 nådde siffran 100,000-talet, år 1885 var den uppe vid 200,000 och 1893 vid 250,000. Nu uppgår Stockholms invånares antal till omkring 280,000.

Stockholms medelpunkt — i dagligt tal kallad »staden» eller »*staden mellan broarna*» till skilnad från »*malmarna*», de gamla förstäderna utom förskansningarna — utgöres af ön i Norrström vid Mälarens utlopp i Saltsjön. Det är den äldsta delen af staden. Den skiljes från Norrmalm genom Norrström och från Södermalm genom de båda slussgrafvarna.

Vester om stadsholmen ligger en mindre ö, *Riddarholmen*, och midt i Norrström den lilla *Helgeandsholmen*.

Norr om strömmen utbreder sig *Norrmalm*, vester därom ligger *Kungsholmen*, skild från fastlandet af Klara sjö och Karlbergssjön och i vester sträckande sig fram till Ulfunds-sjön. Norrmalms nordvestra del kallas numera *Vasastaden*, dess nordöstra hette förr Ladugårdslandet men har nu fått namnet *Östermalm*.

Mellan Norrström och Nybroviken skjuter *Blasieholmen* fram, förr en ö, numera sammanväxt med fastlandet. Där utanför ligga de båda öarna *Skeppsholmen* och *Kastellholmen*, och på andra sidan vattendraget ligger *Djurgården*, äfvenledes en ö, skild från fastlandet genom Djurgårdsbrunnsviken och Djurgårdsbrunnskanalen. Norr om detta vatten utbreder sig *Norra Djurgården*, delvis med vacker parknatur, som sträcker sig till Lilla Värtans vattendrag i öster och till Brunnsviken i vester.

Stadsholmen skiljes genom »slussen» från *Södermalm*, en ö, som numera sammanväxt med fastlandet medelst två näs, det ena vid Skans tull, det andra vid Danviken. Mellan Djurgården och det högländta Södermalm går segelleden ut åt hafvet, åt motsatt håll förlorar sig Mälarens vatten mellan gröna stränder.

Vår rundvandring genom staden börja vi i dess medelpunkt, besöka därefter först Södermalm och gå sedan rundt om Norrmalm för att därefter besöka Djurgården och med denna till utgångspunkt börja en ny rundtur genom stadens omgifningar.

Stockholms slott.

Staden mellan broarna, Stockholms medelpunkt och äldsta del, var under medeltiden starkt befästad med murar rundt om stränderna och pålverk därutanför i vattnen samt med torn och med skansar på holmarna i norr och på fastlandet söder om staden.

Stockholms gamla slott före 1688.

På stadens högsta punkt låg det af Birger Jarl grundlagda slottet, också det befästadt och åt landsidorna omgifvet af vallar och grafvar. Det blef flera gånger tillbyggt och dess kärna, det höga tornet Tre kronor, beherskade med sina kanoner staden och omnejden.

Mer än en gång belägrades Stockholm af fiendehärar eller af upproriske — af Engelbrekt, af Kristian Tyrann, af Gustaf Vasa, af Erik den fjortondes bröder. Utanför stadens port dref Sten Sture den äldre i slaget på Brunkeberg år 1471 en dansk här på flykten. På 1600-talet upphörde staden att utgöra en fästning, murarna och tornen raserades småningom, malmarna bebyggdes i större utsträckning än hvad förr skett, och år 1697 brann det gamla slottet till grunden, och Tre kronor med sina kanoner och rikets vapen störtade i grus.

På samma plats, där det afbrända slottet stått, byggdes sedan det nya, byggnadsarbetet började 1697 och kunde ej anses afslutadt förr än år 1760, och då återstod ännu ett och annat att fullborda såväl på slottets yttre som i dess inre.

Dess upphofsman var Nikodemus Tessin den yngre, en af de främste arkitekter vårt land egt. Ritningarna till slottets yttre uppgjordes i detalj af honom själf, likaså till flera delar af inredningen och dekoreringen. Efter Tessins död var det förnämligast Hårleman och Adelcrantz, som ledde byggnadsarbetet, biträdda af en mängd svenska och utländska konstnärer och konsthantverkare.

Stockholms slott har ett utmärkt läge på en höjd, dominerande staden och fritt beläget åt alla sidor. Det är hållet i italiensk renässansstil, elegant och värdig på en gång, med utsökt behagfulla proportioner och en mönstergiltig linierenhets, monumentalt enkelt som helhet men i detaljerna rikt och lifligt prydt.

Det består af en kvadratisk hufvudbyggnad, omslutande en borggård, den *inre* borggården. Från hufvudbyggnaden utgå flyglar åt öster och vester. Norra fasaden är den enklaste, upp till dess midtport leder Lejonbacken — som fullbordades först på 1830-talet — prydd med två väldiga gamla bronslejon, som uppställdes redan 1704. Den östra fasaden utåt Skeppsbron är elegant och behagfull med sina korintiska pilastrar, som uppbära den smakfulla, kring hela slottet löpande taklisten, och sina stora glasdörrar ut till Logården, en vacker plantering med balustrad utåt Skeppsbron. Södra fasadens

Slottet från Skeppsholmen.

midtparti är pompöst hållet med väldiga kolonner, trofégrupper, bronsgrupper i nischerna m. m. Vestra fasaden utåt yttre borggården — som omfattas af två halfrunda flyglar, Kommendantsflygeln och Högvaktsflygeln — prydes af karyatider och medaljongsporträtt af svenska regenter m. m.

Från östra och vestra slottshvalfven leda hufvudtrapporna upp till slottsvåningarna. I östra hvalfvet ses Sergels förträffliga grupp »Axel Oxenstjerna dikterar för historiens gudinna Gustaf Adolfs bedrifter». I den vestra trappuppgången ses Nikodemus Tessins byst i brons af J. Börjeson samt tre stora och ståtliga takmålningar med allegoriska ämnen af Julius Kronberg, nyligen utförda och uppsatta.

En trappa upp är här ingången till konungens våning, som sedan fortsätter i drottningens och sträcker sig utefter hela norra slottsfasaden fram till Logårdssidan. Bland rummen märkas biljardsalen, som gränsar till en liten vinterträdgård, den stilfulla pelarsalen med inredning från Gustaf den tredjes tid, den praktfulla Viktoriasalen, konungens audiensrum och hans innanför detsamma åt borggården belägna arbetsrum. I drottningens våning märkas stora salongen, porslinsrummet, hvars alla möbler äro af sachsiskt porslin, röda och blå salongerna med stora familjeporträtt, den med dyrbara svenska porsliner dekorerade matsalen m. m.

Åt öster en trappa upp är kronprinsparets våning. Gedigen och stilfull lyx herskar hvart man ser, rummen prydas af äldre och nyare konstverk i mängd, af plafondmålningar, gobeliner, skulpturer, kuriosa, af många utsökta alster af svensk och utländsk kostslöjd. Ofta ngc ha de kvar sin ursprungliga dekorerings från 1700-talets mitt eller från Gustaf den tredjes tid.

Två trappor upp upptager festvåningen slottets hela ut-träckning från vestra till östra vestibulen. Här ses konseljrummet, det af Tessin dekorerade praktfulla stora galleriet, röda salongen, som förr var Gustaf den tredjes sängkammare, slottets stora danssal »Hvita hafvet» m. fl. En våning utåt yttre borggården användes som gästrum, så ock Karl den femtondes förra våning på nedre botten åt Lejonbacken och Mynttorget till.

Kungliga biblioteket — det vill säga *statens* bibliotek — hade intill år 1877 sin lokal i slottets östra flygel mot Lejonbacken, där från år 1794 till 1866 äfven »Kungliga museum», statens målnings- och skulptursamlingar voro her-

Konsellsalen i Stockholms slott.

bergerade, innan de flyttades till nationalmuseum. Dessa lokaler gifva nu husrum åt *lifruskammaren* — hvars stora sal med dess långa rad af harnesklädda ryttare på sina hästar, dess gamla fanor och dess olika praktvapen är ganska imponerande — och åt *klädkammaren*, där bland annat ses åtskilliga historiska personligheters vid märkliga tillfällen burna dräkter — bland annat Gustaf Adolfs blodbestänkta kyller från slaget vid Dirschau, Karl den tolfte vid Fredrikshall burna dräkt med den genomskjutna hatten, Gustaf den tredje uniform från revolutionsdagen 1772 och hans kostym den ödesdigra maskeradkvällen 1792, då han blef skjuten af Ankarström. Gustaf Adolfs häst, som bar konungen vid Lützen, står uppstoppad i lifruskammaren och tilldrager sig alltid stor uppmärksamhet af de tillströmmande besökarna. Där finnas ock några storståtliga galavagnar, nyttjade vid kungliga kröningar och andra ceremonier.

Slottets norra hvalf utåt Lejonbacken är prydt med en vacker kolonnad och med skulpturer af Qvarnström — de allegoriska statyerna »Årstiderna» m. m.

Från södra hvalfvet, som först nyligen fått sin dekorativa utsirning fullbordad — i det närmaste efter Tessins gamla ritning — med genier med basuner och lagerkransar, trofé-

grupper och relieffporträtt af de konungar, under hvilkas regering slottet byggdes, leda två i barockstil svängda trappor upp till rikssalen och slottskapellet. I rikssalen stå marmorstatyer af Gustaf Adolf och Karl Johan vakt på ömse sidor om drottning Kristinas silfvertron. Salen — som för öfrigt är prydd med dekorativa allegoriska skulpturer — är årligen skådeplats för riksdagens högtidliga öppnings- och avslutningsceremonier. Slottskapellet i rococostil, i marmor, guld och stuck, har takmålningar af Ehrenstrahl, Taraval och Johan Pasch samt en skulpterad altarprydnad i hög relieff af Bouchardon, Larcheveque och Sergel.

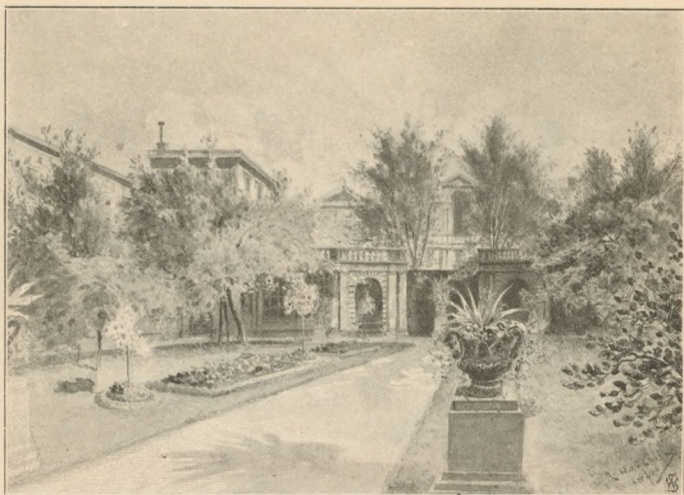
Staden mellan broarna.

På södra sidan om slottet leder *Slottsbacken* från Skeppsbron upp till Storkyrkan.

Sitt nuvarande utseende har denna plats i hufvudsak sedan hundra år tillbaka, då det här belägna teaterhuset — »Bollhuset» — refs, obeliskens restes framför kyrkans fasad och *Gustaf den tredjes bildstod* midt för backen nere på Skeppsbron.

Obeliskens — en gärd af tacksamhet från Gustaf den tredje till Stockholms borgerskap för dess trohet och fosterländska nit under krigsåren 1788–90, aftäcktes år 1800. Konungens ärestod, rest af stadens borgerskap och bärande inskriften »Ät Gustaf III, lagstiftare, segervinnare, fredens återställare, af Stockholms borgerskap 1790», blef ej färdig att aftäckas förr än 1808. Statyn, ett mästerverk af Sergel, torde vara det mest genialiska konstverk bland hufvudstadens ej så få minnesstoder öfver konungar eller framstående medborgare.

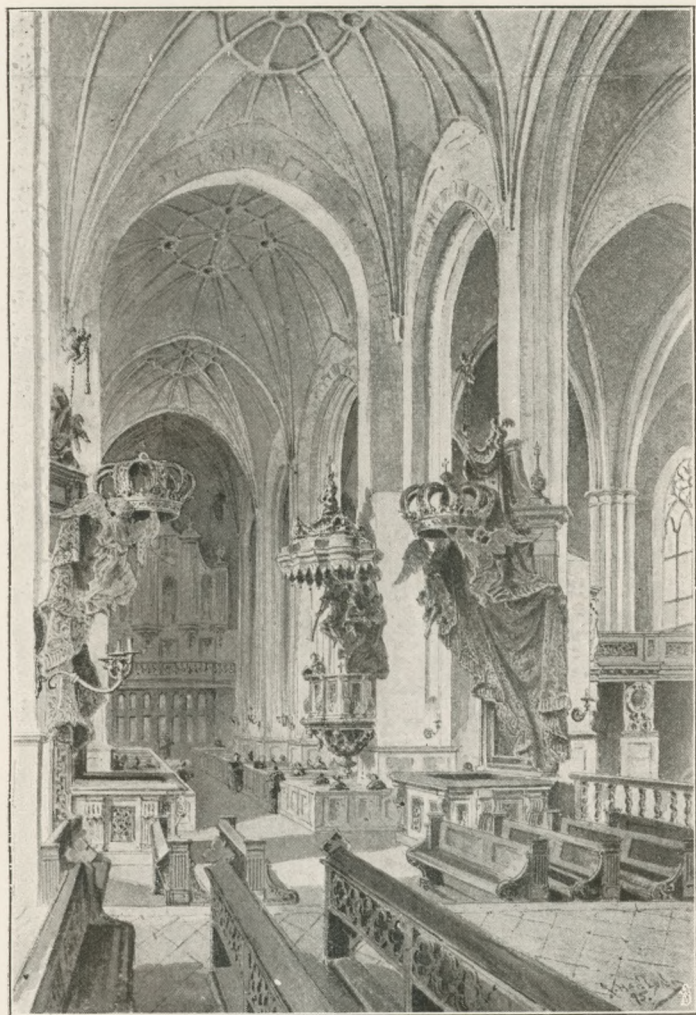
Hörnet mellan Skeppsbron och Slottsbacken upptages af telegrafverkets stillösa bygnad. Högre upp vid Slottsbacken ligger den oansenliga *Finska kyrkan*, uppförd på 1620-talet, kallades då Lilla Bollhuset och användes till hofvets förlustelser. Huset såldes år 1725 till finska församlingen. Där bredvid ligger *öfverståthållarens boställe*, bygdt omkring år 1700 af Nikodemus Tessin den yngre för egen räkning. Byggnaden, i

Öfverståthållarhusets trädgård.

italiensk stil, är enkel och värdig till det yttre. Dess gård — ytterst typisk för den tids smak, som i Tessins verk fick ett så representativt uttryck — är förtjusande med sina blomsteranläggningar och sin skugga från de lummiga lindarna, sina kolonnader och pelargångar, »en liten konstgjord värld, där allt är tystnad och harmoni».

Storkyrkan uppfördes på 1200-talet i romansk stil, kallades då Bykyrkan (stadskyrkan) eller Sankt Nikolai kyrka, hade en reslig tornspira och omgafs på långsidorna af många kor med rikt prydda altaren. Den sjuarmade ljusstake, som ännu har sin plats i kyrkans kor, är en gåfva af konung Magnus Smek till åminnelse af hans kröning härstädes. Här sjöng Sten Sture den äldre Te deum efter slaget på Brunkeberg samt lät år 1489 smycka Sankt Görans kapell med den till minne af segern utförda trägruppen »Sankt Göran och draken». Här predikade mästare Olof och stred tappert mot vederdöparne och för Luthers lära. Här gaf sig Erik den fjortonde fången åt sina bröder, då dessa belägrade Stockholms slott. Flera andra historiska minnen äro förenade med det gamla templet.

Storkyrkans inre.

Gustaf Vasa lät rifva ner kyrkans kor, hvilket han fann stå i vägen för slottets befästningsverk, som på den tiden sträckte sig ut öfver en god del af den nuvarande Slottbackens område, men han ökade i stället kyrkans bredd genom korens inbyggande i densamma, hvarigenom den fick sina fem långskepp och sin nuvarande form med den breda gafvelväggen utåt Slottsbacken. Kyrkans yttre fick en helt ny karaktär, då den på 1730-talet så godt sig göra lät ombildades i italiensk barockstil af arkitekten J. E. Carlberg.

Kyrkans inre visar prof på olika tiders smak. Det präktiga altarskåpet af ebenholtz med reliefftaflor i silfver, framställande Kristi lidande och uppståndelse, är tyskt arbete från 1600-talet, förfärdigadt i Augsburg på beställning af Adler Salvius, borgarson från Stockholm, riksråd och en af de svenska underhandlarne vid Westfaliska freden. Den ljuskrona af silfver, som hänger närmast koret, är en gåfva af Ebba Brahe, som här vigdes med Jakob de la Gardie år 1618 och som här begrof denne sin make 1652. Predikstolen är i gyllene barockprakt liksom de båda »kungsstolarna» med sina kronor och basunblåsande änglar. Sarkofager och epitafier finnas flera från olika tider öfver här jordade personer: Pontus de la Gardie, Adler Salvius, Helmfelt, Karl Gustaf Rehn-skjöld, Ehrenstrahl m. fl. En minnessten öfver Olaus Petri, hvars grafsten förr låg i kyrkans midtgång, men som vid någon reparation fått försvinna, är nyligen uppsatt midt emot predikstolen. Utanför kyrkans östra fasad ämnar man resa en staty öfver denne den lutherska lärans ifrigaste predikare i vårt land.

I kyrkan finnas två stora målningar af Ehrenstrahl, framställande korsfästelsen och yttersta domen, hvilka före det gamla slottets brand hade sin plats i slottskyrkan. En af Storkyrkans främsta och mest populära prydnader, den i trä sni-

Börsen

dade stora gruppen »Sankt Görans strid med draken» — ett af de allra präktigaste konstverk från medeltiden, som Sverige bevarar — har tyvärr i vår tid blifvit flyttad till nationalmuseet från kyrkan, där den stått i nära fyra århundraden.

Midt emot Storkyrkan vid Storkyrkobrinken, som därifrån leder ned till Riddarhustorget och Riddarholmen, ligger *Axel Oxenstiernas hus*, i italiensk palatsstil, uppförd af den store statsmannen och till det yttre — med undantag af hvad taket vidkommer — bibehållet i sitt ursprungliga skick. Ingen minnestaffla påpekar byggnadens stolta anor. Den har under tidernas lopp hyst riksbanken samt flera olika ämbetsverk och upptages nu af statistiska centralbyrån.

Storkyrkans gamla grafgård, som längesedan upphört att tjäna till detta ändamål, gränsar åt söder till *Börsbyggnaden*, som uppfördes under den gustavianska tiden och är hållen i italiensk rococostil.

Börsens fasad ligger ut mot Stortorget — förutom affärsmännens dagliga samlingslokaler upptager byggnaden en stor festvåning, sedan hundra år tillbaka ofta använd för sammankomster och samkväm af både allvarligt och mindre allvarligt syfte.

— — —

Stortorget var det gamla Stockholms medelpunkt, där-invid låg det äldsta rådhuset på samma plats, som nu upptages af börsen. Stortorget var skådeplatsen för Stockholms blodbad 1520. Det omgifves nu af hus från olika tider — äldst torde gafvelhusen på dess vstra sida vara.

Öfver hustaken höjer sig *Tyska kyrkans* kopparbeklädda tornspira. Svartmangatan och Skomakaregatan föra från torget rätt fram till kyrkan. Här låg under medeltiden Sankt Gertruds gillestuga och allt sedan 1330-talet svartbrödernas — dominikanermunkarnes — kloster. Ett par af klosterrummen finnas ännu kvar i och under huset Tyska Stallplan n:o 1.

Kyrkan iståndsattes genom konung Johan den tredjes försorg, den fick en hög tornspira i början af 1600-talet, då den blifvit öfverlämnad åt stadens tyska befolkning, och blef kort därefter utvidgad och tillbyggd till sin nuvarande storlek. I mer än två hundra år stod kyrkan sedan i sitt gamla skick. Med sina gråa väggar, sina klädstånd i murarna utåt Tyska brinken, sin stenlagda kyrkogård med de gamla lindarna och med den klumpiga men effektfulla södra portalen och tornets

Tyska kyrkans inre.

klockspel, som klingade öfver staden vid middagstiden, bevarade den mera af gammalstämmning än någon annan af stadens kyrkor.

Sedan tornet brunnit 1878, blef hela kyrkan restaurerad innan och utan. Dess nya yttre är ett verk af en tysk arkitekt Raschdorf, dess inre gör med de målade glasfönsterna

och med rikedom af prydnader i grann barockstil ett ståtligt och ytterst karaktärsfullt intryck. Det är en interiör från Sveriges storhetstid, från 1600-talets midt, som här blifvit med omsorg och pietet tillvaratagen. Kyrkan har en mängd målningar, minnestafflor, relieffbilder. Altarprydnaden är i ståtlig barock med en mängd statyer och rik ornamental prakt, predikstolen sirlig i svart med figurer i alabaster, kungsläk-taren elegant utstyrd i blått och guld.

Från den bergås, som sträcker sig tvärs igenom gamla

Österlånggatan.

Kornhamn och Tyska kyrkan.

staden och som bär slottet och de båda kyrkorna, gå tränga gränder och »brinkar» utför sluttningarna åt öster och vester till de båda smala, slingrande gator, som under gamla tider begränsade staden utefter ringmuren: *Öster- och Vesterlånggatan*. De träffa samman vid *Järntorget*, där södra stadsporten förr var belägen. Båda äro de handels- gator, Vesterlånggatan mera afsedd för öfverklassens behof, Österlånggatan åter får sin karaktär af dess många bodar för sjöfolk.

Gränderna äro här och hvar ganska måleriska, där de tränga sig fram mellan de höga husen, som de ibland borra sig tvärs igenom under låga, fasta hvalf. Här och hvar på de gamla byggnaderna påträffar man i sten huggna portaler — ibland storartade och braskande granna — med adliga vapensköldar, monogram eller inskrifter på svenska, tyska eller latin. Ingen af dessa byggnader är i sitt nuvarande skick äldre än från 1600-talet, men väl äro delar af en och annan byggnad från äldre tider. Här och hvar ses hvälfda förstugor och måleriska trapp-partier, och en och annan hög gafvel med rikt prydda rösten och med klumpiga men karaktärsfulla ornament höjer sig öfver de moderna taken.

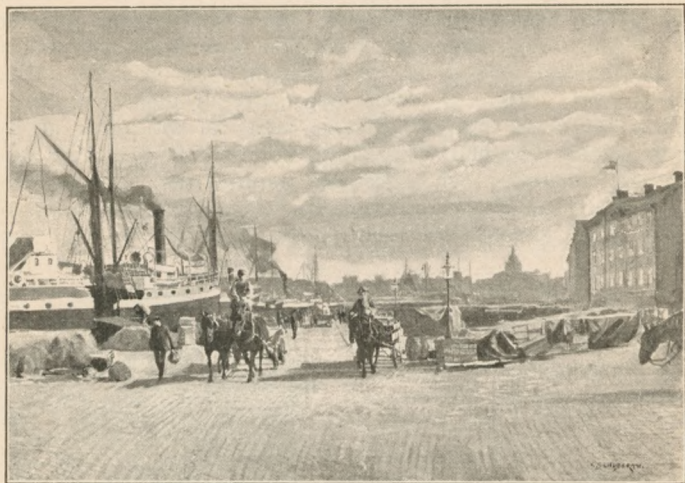
En hvar, som tager närmare kännedom om de minnen, denna Stockholms äldsta del har att framvisa, skall finna den utgöra den mest intressanta och för Stockholm typiska stadsdel. Det vore en vandalism utan like att — som en del nivellerings- och moderniseringslystne vilja — helt och hållet rifva ner denna stadsdel, emedan den ej är »tidsenlig», för att sedan på platsen, där gamla Stockholm stått, bygga en ny stad, som skulle sakna den rifnas historiska förutsättningar och minnen. Vi må i det längsta hoppas, att det ofta uppdykande förslaget till »reglering» af staden mellan bro- rana måtte vålla stadens min-

Portal vid Vesterlånggatan.

nen och dess gamla äkta karaktär så ringa skada som möjligt.*

Från Österlånggatan gå nitton gränder ner till *Skeppsbron*, tilläggsplatsen för en mängd passagerarångbåtar, som gå åt saltsjösidan. Här ligga telegrafan och tullhuset — det senare från Gustaf den tredje tid — och nära där intill *Riksbanken*, hvars framsida vetter åt *Järntorget*. Bankhuset med sin »nästan klassiska enkelhet» i linier och mått är en af Stockholms mest representativa byggnader för den härstades i 1600-talets slut härskande italienska renässanssmaken.

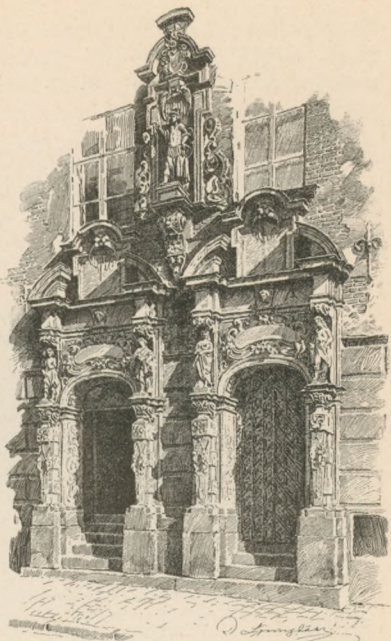

Skeppsbron.

Följer man husräckan från Skeppsbron fram rundt stadens utkant, så passerar man förbi *Slussen*, därifrån vägen går upp till Södermalm, kommer till *Kornhamnstorg*, där handeln är liflig om förmiddagarna, till *Mälartorget*; också detta en liflig saluplats, och vidare kommer man till *Munkbron*, där frukt-, fågel- och grönsakshandeln har sitt högkvarter.

* Det må påpekas, att den trångt bebyggda staden mellan broarna alls ej är någon osund stadsdel. Dödlighetssiffran därstädes utgör enligt statistiska beräkningar 16,47 på 1000 personer. Samtidigt var den i Katarina församling 21,41 och i Kungsholmen 20,94 på 1000.

Vid Munkbron — som har sitt namn efter gråmunke- eller franciskanerklostret på Riddarholmen — tilldrager sig *Petersenska husets* höga, rikt sirade gafvel och ståtliga portaler med statyetter och ornamentik i barockstil främlingens uppmärksamhet. Byggnaden, som upptager samma plats, där Göran Persson ägde ett hus med »kålgård», förskrifver sig från 1640-talet, har tillhört drottning Kristina, hertig Adolf Johan, konung Adolf Fredrik m. fl. och utgör ett af de bästa prof, staden äger, på ett rikmanshus från 1600-talet i den tyska renässansens smak. Hufvudbyggnaden, som bildar hörnet vid Lilla Nygatan, är i det stora hela oförändrad utvändigt, vestra delen är tillbyggd omkring år 1870.

Petersenska husets äldsta portal.

Snedt emot detta prof på gammal-stockholmskt byggnads-sätt ses ett prof på modern svensk byggnadskonst: *Industri-kreditaktiebolagets nya hus*, i gotik, uppfördt efter ritningar af Erik Josephson.

Helt nära här invid vid Lilla Nygatan ligger det äldre *Posthuset* och ej långt härifrån vid Storkyrkobrinken *Skandinaviska kreditaktiebolagets hus* (af E. Jacobson) med en grann fasad med ansenliga granitkolonner och inläggningar af terrakotta.

Vi ha nu kommit fram till *Riddarhustorget*. Från *Mynttorget*, som ligger nedanför Lejonbackens vestra del och slottets terrass, leder dit en kort, rak gata, *Myntgatan*. Här ligger det gamla mynthuset, hvars fasad i slutet af Gustaf den tredjes tid fick sitt nuvarande utseende med fyra digra doriska kolonner. Byggnaden användes numera till lokaler för kansliet. En